

**Handboek voor het samenstellen van videodossiers van
het eigen vakdidactisch handelen
Lerarenopleiding basisonderwijs**

Laura Staman

**Handboek voor het samenstellen van videodossiers van
het eigen vakdidactisch handelen
Lerarenopleiding basisonderwijs**

Laura Staman

Begeleider: Erik Roelofs, Cito

Cito
Arnhem, oktober 2009

Inleiding

Het handboek dat nu voor je ligt gaat je helpen om stapsgewijs op een valide en betrouwbare manier je bekwaamheid op vakdidactisch gebied aan te tonen door middel van video. Het handboek is opgebouwd vanuit inzichten uit onderwijskundige literatuur over competentiebeoordeling, over de te onderscheiden opleidingsfasen voor lerarenopleidingen en over het verzamelen van beoordeelbaar videobewijs. Deze inzichten liggen ten grondslag aan de verschillende stappen die je aan de hand van het handboek gaat uitvoeren.

Filmen in de klas en in de school is een indringende activiteit in een besloten omgeving. Daarom moet het duidelijk zijn voor welke doelen je dit doet en moeten vooraf bepaalde voorwaarden worden vervuld. Het doel 'opleiden en professionaliseren' kan een rechtvaardiging zijn voor het filmen, maar alle betrokkenen moeten het er wel mee eens zijn. Dat zijn er veel: niet alleen leerlingen, ouders, leerkrachten, schoolleiding, maar ook – indien video-opnames ook buiten de klas en de school vertoond zullen worden – lerarenopleiders, collega's, bezoekers en potentieel allerlei andere geïnteresseerden zoals internet-gebruikers en tv-kijkers. Goede afspraken omtrent de vertrouwelijkheid van het beeldmateriaal zijn daarom van levensbelang. Je moet vooraf afspraken maken met schoolleiding en leraren over het filmen, zoals over wanneer, waar en wat je gaat filmen. Ook moeten ouders van leerlingen voorgelicht worden, in verband met beeld- en portretrecht.

- Maak goede afspraken over het filmen op je stageschool. Je kunt het 'toestemmingsformulier' uit bijlage 1 als voorbeeld gebruiken, om afspraken met betrekking tot het filmen vast te leggen.

Hoofdstuk 1 beschrijft hoe in beeld wordt gebracht welke (vakdidactische) bekwaamheden studenten op een lerarenopleiding moeten ontwikkelen. Vervolgens wordt in hoofdstuk 2 beschreven hoe deze bekwaamheden per opleidingsfase verworven en getoetst moeten worden. In hoofdstuk 3 wordt uitgelegd welke

Inhoudsopgave

Inleiding

1	Specificeren van aan te tonen bekwaamheden.....	5
1.1	Inleiding.....	5
1.2	Bekwaamheidseisen	5
2	Kiezen van assessmenttaken per opleidingsfase.....	8
2.1	Het indelen van assessmenttaken naar opleidingsfase	8
2.2	Het kiezen van assessmenttaken.....	10
2.2.1	Vakdidactische assessmenttaak	10
2.2.2	Wat toont de (aankomende) leerkracht aan in de assessmenttaken?.....	11
2.3	Passende assessmenttaken	14
3	Bewijsplan	16
3.1	Bewijsvoering	16
3.1.1	Wat is een videodossier?	16
3.2	Bewijsbronnen.....	17
3.2.1	Aanpassen van de lessituaties.....	17
3.2.2	Lesplan als 'script' voor het videodossier	19
3.2.3	Contextinformatie	23
3.2.4	Vakdidactische verantwoording.....	23
4	Filmplan.....	25
4.1	Opnameapparatuur	25
4.1.1	Camera('s)	25
4.1.2	Microfoon(s)	26
4.2	Camerastandpunt.....	27
4.2.1	Overzicht houden	28
4.2.2	Zooms of detailopnames maken	29
4.2.3	Te filmen objecten en flankerend bewijsmateriaal.....	32
4.3	'Draaiboek'	33
4.4	Doornemen filmplan met camerabediener	37
4.5	Proefopname.....	37

1 Specificeren van aan te tonen bekwaamheden

1.1 Inleiding

Het lijkt logisch, maar de eerste stap bij het vervaardigen van videodossiers is het kiezen van de aan te tonen bekwaamheden. Deze keuze is aan de opleiding.

Ten behoeve van het beroep van leerkracht heeft het ministerie van OCW een verzameling bekwaamheden onderscheiden, die je als student op een lerarenopleiding basisonderwijs dient te verwerven en aan te tonen. Deze bekwaamheden maak je je gaandeweg de opleiding eigen, vooral door praktijkervaring en reflectie daarop tijdens stageperiodes op een basisschool.

Wat je aantoont is afhankelijk van de fase van de opleiding waarin je je bevindt. Zo zul je als net gestarte student in een eerste oriënterende stage andere dingen moeten laten zien dan als LIO-stagiair die vlak voor het afstuderen staat.

Als leraar werk je (straks) met leerlingen en met collega's in een team binnen de school. Daarnaast heb je te maken met de omgeving van de school (zoals ouders, en de buurt). In alle gevallen toon je je bekwaamheid doordat je met je handelen als leerkracht bijdraagt aan positieve gevolgen bij leerlingen, collega's of ouders. Omdat deze handleiding gaat over het in beeld brengen van vakdidactische bekwaamheid, gaat het erom dat je aantoont hoe jouw handelen bijdraagt aan het leren van de leerlingen op verschillende vakgebieden (zoals lezen, rekenen, wereldoriëntatie).

1.2 Bekwaamheidseisen

Alle lerarenopleidingen streven ernaar studenten op te leiden met het oog op de wettelijk vastgelegde bekwaamheidseisen. Op zeven bekwaamheidsgebieden zijn eisen onderscheiden. Zie daarvoor tabel 1.

Wat betekenen bijvoorbeeld de volgende eisen voor rekendidactische bekwaamheid?

“1. De (aanstaande)leerkracht vormt zich een goed beeld van de mate waarin de kinderen de leerinhoud beheersen en de manier waarop ze hun werk aanpakken”.

“1.1 De (aanstaande)leerkracht vormt zich een goed beeld van de mate waarin de kinderen de leerinhoud beheersen”.

“1.2 De (aanstaande)leerkracht vormt zich een goed beeld van de manier waarop kinderen hun werk aanpakken”.

De basis voor een beoordeling met behulp van videodossiers is een uitgewerkt schema van vakdidactische startbekwaamheden. In veel gevallen zal dit op de opleiding al gebeurd zijn.

De volgende stap voor de lerarenopleiding is het kiezen van die onderwijstaken aan de hand waarvan jij als de student je (groeierende) vakdidactische bekwaamheid kunt aantonen. Deze taken noemen we ook wel assessmenttaken. Deze taken zullen moeten passen bij de fase van de opleiding waarin je je als de student bevindt.

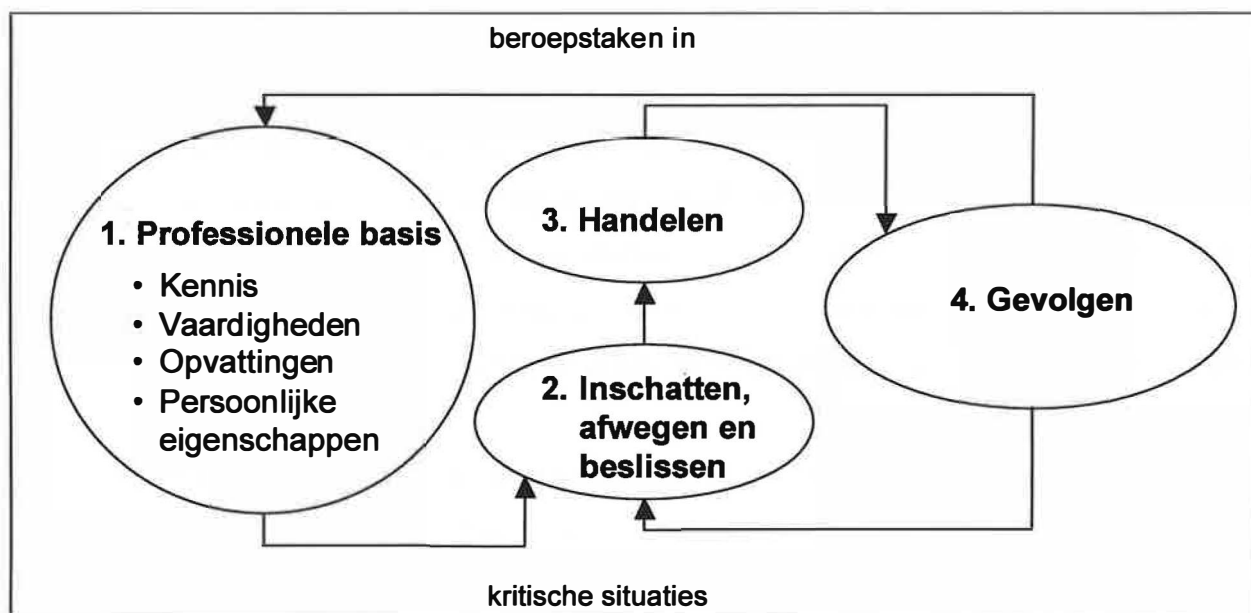
Tabel 2: Fasen in lerarenopleiding basisonderwijs.

Fase in opleiding	Fasedoel(en) <i>Wat staat centraal?</i>	Zwaartepunten vakdidactisch repertoire <i>Wat wil je zien bij leerkracht?</i>	Op te roepen gedrag bij leerlingen <i>Wat wil je zien bij leerlingen?</i>
1 Opleidingsbekwaam	• Oriëntatie op het leraarsberoep	• Assisteren in de groep • Deel van een les verzorgen • Instructie geven • Concreet materiaal gebruiken in inleiding en instructie	• Alle leerlingen: - letten op tijdens uitleg - zijn gemotiveerd - zijn in staat om activiteiten uit te voeren - denken mee - voeren activiteiten met plezier uit
2 Beroepstakenbekwaam	• Verwerving didactische vaardigheden • Oriëntatie student 'zichzelf-als-leraar'	• Hele les voorbereiden en geven • Gebruik directe instructiemodel • Afwisseling frontaal onderwijs en begeleiden van leerlingen • Geven van directe instructie en interactieve instructie • Ontwerpen en uitvoeren van verschillende interactieve werkvormen • Ontwerpen en uitvoeren van verschillende interactieve werkvormen • Verzorgen van volledige en adaptieve instructie • Ontwerpen activiteiten die bijdragen tot samenwerkend leren en zelfstandig leren • Kinderen leren leren (bespreken taken + planning)	• Leerlingen: - voeren taken goed uit - voeren taken uit zonder grote belemmeringen - zijn betrokken - zijn uitgedaagd - werken met plezier - voeren activiteiten uit die passen bij hun ontwikkelingsmogelijkheden
3 Werkplek(LIO)bekwaam	• Leren van de kinderen en de ondersteunende en opvoedende taak van de leraar daarbij, zowel in als buiten de klas	• Activerend lesgeven • Samenwerkend leren • (Creatief) ontwerpen (vak)lessen • ICT-mogelijkheden benutten • Onderwijsleergesprek gebruiken • Onderwijssituaties voorbereiden, uitvoeren en evalueren • Rekening houden met leertijnen • Aansluiten beginsituatie leerlingen en belevingswereld en actualiteit • Observeren en testen om preventief en curatief in te kunnen spelen op leer- en ontwikkelingsbehoeften • Zelfverantwoordelijk leren stimuleren en begeleiding afstemmen op individuele leerlingen • Leerlingen bewust maken van leerstrategie • Middelen, materialen en nieuwe media inzetten	• Leerlingen: - zijn uitgedaagd voor het werken aan taken - ronden taken met succes af - blijven gemotiveerd - leren zichzelf en anderen leren

is eigenlijk niets anders dan een uitsnede uit een gewone les. In die uitsnede laat de student zien hoe hij presteert op een aantal deelbekwaamheden als instructie geven (aan kleine groepen, de volledig groep) en het begeleiden van opdrachten.

2.2.2 Wat toont de (aankomende) leerkracht aan in de assessmenttaken?

Bij alle vakdidactische activiteiten is het uiteindelijk van belang dat de leraar de leerling ondersteunt in het bereiken van een hoger reken-, leesniveau of een andere volgende stap in zijn ontwikkeling. Het is de kunst om een reeks van assessmenttaken te kiezen waarin de student die bijdrage aan het leren van de leerlingen kan aantonen.

Figuur 1. Procesmodel van competent handelen.

De assessmenttaak is erop gericht om de student zijn bijdrage in het ondersteunen van leerlingen in het bereiken van een hoger niveau aan te laten tonen. Bij het construeren van een videodossier is het belangrijk om stil te staan bij wat de activiteiten van de student betekenen voor het leerproces van de leerlingen. Als zich kansen, stagnaties, blokkades in dat leerproces van de leerlingen voordoen is de (aankomende) leerkracht aan zet. Het leerproces van leerlingen in de verschillende vakken ziet er over het algemeen als volgt uit (zie kader):

Oriënteren: een of meer leerlingen

- staan te trappelen om iets over het onderwerp te vertellen
- reageren met desinteresse op het aangekondigde onderwerp (stom, niet cool)
- blijken niet veel over het onderwerp te weten

Verwerven: een of meer leerlingen

- letten niet op tijdens jouw uitleg
- snappen een stap in de instructie niet
- snappen een opdracht niet

Toepassen: een of meer leerlingen

- lopen vast bij een opdracht
- maken steeds dezelfde (cruciale) fout
- krijgen een opdracht niet af
- geven de moed op bij een opdracht

Verdieping en transfer: een of meer leerlingen

- kunnen de nieuwe kennis of begrippen niet toepassen

Videofragmenten over deze situaties laten zien hoe een (aanstaande) leerkracht vakdidactisch ingaat op blokkades bij leerlingen. Afbeelding 1 toont zo'n uitsnede:

tijdens langere stageperiodes loopt de student tegen tal van onderwijssituaties aan. Om een representatief beeld te krijgen van de aan te tonen bekwaamheid is het van belang dat er een 'sampling' plan uitgewerkt wordt voor het maken van video-opnames. Om een geldig beeld te krijgen van de didactische bekwaamheid van de student is het nodig dat zij een verzameling beelden aanlegt van een representatieve greep uit de mogelijke taaksituaties.

Tabel 3: Geschikte situaties bij verschillende opleidingsfasen.

Fase opleiding	Deelbekwaamheid	Passende assessmenttaak	Passende kritieke situaties
Opleidingsbekwaam	Uitleg die leerlingen motiveert voor het nieuwe onderwerp	Een uitleg over een nieuw onderwerp verzorgen	Leerlingen zijn afgeleid; letten niet op
Beroepstakenbekwaam	Ontwerpen en uitvoeren van verschillende interactieve werkvormen	Een gesprek houden over een nieuw onderwerp	Leerlingen doen niet mee met de oplossing van een vraagstuk
Werkplekbekwaam	Leerlingen bewust maken van leerstrategie	Begeleiding van groepjes zelfstandig werkende leerlingen	Een leerling loopt vast bij de aanpak van een opdracht

- Een aanduiding van die lesonderdelen die als videofragmenten zijn opgenomen (zie hoofdstuk 4).
- Achtergrondinformatie over de klas en de leerlingen:
 - waar bevinden ze zich in de leerstof of het curriculum;
 - een beschrijving van de klas: sociale achtergrond, niveau en beginsituatie van de leerlingen;
 - eventuele bijzonderheden van de situaties van de dag of het seizoen;
 - een beschrijving van het leerarrangement waarin de leerlingen werken, zie 3.3.2.
- Scans of foto's van lesmateriaal en leerboeken (als het bestaand materiaal is, let dan op met auteursrechten!), zie 3.3.2.
- Een kritische verantwoording van de lesactiviteiten zoals ze feitelijk hebben plaatsgevonden en wat de gevolgen van jouw handelen als leerkracht zijn voor de leerlingen. Dit kan door middel van een (opgenomen) mondeling of schriftelijk verslag met informatie over je afwegingen in de onderwijspraktijktak, zie 3.3.3.

3.2 Bewijsbronnen

Het is belangrijk dat alle bewijzen in het videodossier over jouw vakdidactisch handelen betrekking hebben op dezelfde set lessituaties en dat ze een samenhangend geheel vormen. Zo zorg je ervoor dat het beeldmateriaal voor de kijker goed te interpreteren is. Hieronder zal worden uitgelegd hoe en welke bewijzen je het best kunt aanleveren.

3.2.1 Aanpassen van de lessituaties

Om vakdidactische bekwaamheid aan te tonen is het nodig om 'bovenop het leerproces te zitten'. Het zichtbaar maken van de interactie met leerlingen en leerinhoud in een overvolle klas kan een moeilijke zo niet onmogelijke klus worden. Er gebeuren in een klas veel zaken tegelijkertijd. Lang niet alle individuele reacties van leerlingen zijn goed te registreren. Soms gebeuren er minutenlang dingen die wel belangrijk zijn voor de les als geheel, maar die niet direct iets met de aan te tonen bekwaamheid te maken hebben zoals: een leerling begint te huilen, er komt een collega de klas binnen, het ene deel van de klas werkt aan andere zaken dan het andere deel (bij combinatieklassen).

Tabel 4: Wanneer moet je de onderwijssituatie aanpassen?

	Niet aanpassen lessituatie	Aanpassen lessituatie
Lesopeningen	x	
Uitleg aan de hele groep	x	
Bespreking van oplossingen bij opgaven		Uit de klas halen: In klein groepje Tweetalen
Uitleg aan zwakke leerlingen		De zwakke leerlingen aan de instructietafel zetten en de uitleg filmen

Uiteraard moet je straks als bevoegd en bekwaam leraar in de meest complexe omstandigheden kunnen lesgeven. Het is echter zo dat je met video niet alles waarneembaar kunt vastleggen, als je tenminste binnen redelijke grenzen van tijdsinvestering wilt blijven. De kern van didactische bekwaamheid is daarentegen goed vast te leggen in soms aangepaste situaties.

3.2.2 Lesplan als 'script' voor het videodossier

Je lesplan vormt de basis voor het filmplan of 'script'. Aan het lesplan kun je zien wat belangrijk is in een les en wat op voorhand de meest relevante situaties zijn om te filmen. Zo kan de cameraman zien wanneer hij wat kan verwachten. Je lesvoorbereiding moet in elk geval informatie geven over:

- Het thema waar een les onderdeel van uitmaakt of het onderdeel van een leerlijn waar de les zich bevindt;
- de doelstellingen van de les en/of het thema voor de leerlingen;
- de beginsituatie van de leerlingen;
- de vakdidactische bekwaamheid die je wilt aantonen in deze les;
- je beginsituatie ten aanzien van de bekwaamheid die je wilt aantonen, naar aanleiding van ontwikkelingen beschreven in bijvoorbeeld je persoonlijk ontwikkelingsplan;
- tijd per lesonderdeel volgens het Activerende Directe Instructiemodel;
- het leerproces van de leerlingen;
- je handelen als leerkracht;
- de organisatie van de les;
- het materiaal dat je per lesonderdeel nodig hebt.

Tabel 5: Voorbeeld van een lesvoorbereiding.

Vak- vormingsgebied, speelwerkthema of onderwerp:

Herfst: Bladjes en zaadjes, Oriëntatie op tijd

Opdracht/Les: Verbreden 1, In de herfst dan...

Piramide Projectboek Herfst, groep 1. Bladjes en zaadjes, pp. 61. Kuyk, J.J. (2001). Arnhem: Citogroep.

Leerdoelen (themabreed):

- Leerlingen krijgen besef van volgorden waarin gebeurtenissen plaatsvinden.
- Leerlingen kunnen diverse kenmerken plaatsen bij het actuele seizoen. Ze kunnen veranderingen in het actuele seizoen waarnemen (bijvoorbeeld veranderende herfstboom).
- Beleven en herkennen actuele weerselementen en kunnen deze benoemen m.b.v. weerkaartjes.

Beginsituatie leerlingen	De leerlingen hebben door verschillende onderwijsactiviteiten kennisgemaakt met het thema herfst in de fase oriënteren en demonstreren.
Doelstelling leerlingen	Het kind vergelijkt winter, zomer, lente en herfst met elkaar wat betreft het weer en kleding.

3.2.3 Contextinformatie

Om de opnamen goed te kunnen begrijpen heb je informatie over de hele lescontext nodig. De lescontext houdt in dat je onderwijs verzorgt in een a) bepaalde klasorganisatie en samenstelling, met b) leerlingen die hun eigen kenmerken meebrengen, aan de hand van c) leermiddelen. Bovendien breng je ook je eigen kenmerken als leraar met je mee d), zoals de fase van de opleiding waarin je je bevindt.

De personen die je videodossiers gaan bekijken hebben een beeld nodig van jouw onderwijscontext, om te kunnen begrijpen waarom je de dingen doet zoals je die doet. Door je lesplanning na te lopen kun je bedenken welke informatie je toe moet voegen aan je beeldmateriaal.

Tabel 7 kan je helpen om na te gaan welke contextinformatie je moet geven en welke bewijsbronnen hiervoor gebruikt kunnen worden.

Tabel 7: Schema voor het verzamelen van contextinformatie.

Contextinformatie over:	Weergave van:	Bewijsbron
Kenmerken van de klasorganisatie	Lokaalopstelling, kasten, speelleermiddelen, boeken, klassengrootte, klassensamenstelling, geplande leerlijn	• Foto's en scans van lesboeken, lesmaterialen, lesopstellingen • Beschrijvingen • Videofragmenten
Gebruikte leermiddelen en media	De methode en leermiddelen aan de hand waarvan je je onderwijs inricht	• Foto's of scans van de te gebruiken lesboeken, werkboeken en ander lesmateriaal
Kenmerken van de leerling	De kenmerken van de individuele leerlingen en die groep leerlingen waarmee je in jouw onderwijs te maken krijgt en die je handelen mede bepalen	• Beschrijvingen van de etniciteit, sociale achtergrond, sekse, niveau, voorgeschiedenis, samenstelling
Kenmerken van jou als leraar	Fase van de opleiding; leeftijd, geslacht	• Beschrijvingen

3.2.4 Vakdidactische verantwoording

Een vakdidactische verantwoording helpt de kijker om inzicht te krijgen in jouw keuzes, inschattingen en afwegingen (voorafgaand en) tijdens lessen. Je handelt vakdidactisch door de onderwijssituatie in te schatten. Daarbij moet je voortdurende afwegingen maken op grond van wat je weet over het vak, de didactiek, de leerlingen en hun manier van leren en de organisatie waarin je werkt. Je bespreekt hierbij je

4 Filmplan

Voordat je gaat filmen, is het van belang dat je weet dat je met een paar zaken rekening moet houden. In dit hoofdstuk zullen stapsgewijs aandachtspunten genoemd worden, die belangrijk zijn wanneer je video-opnames gaat maken op je stageschool.

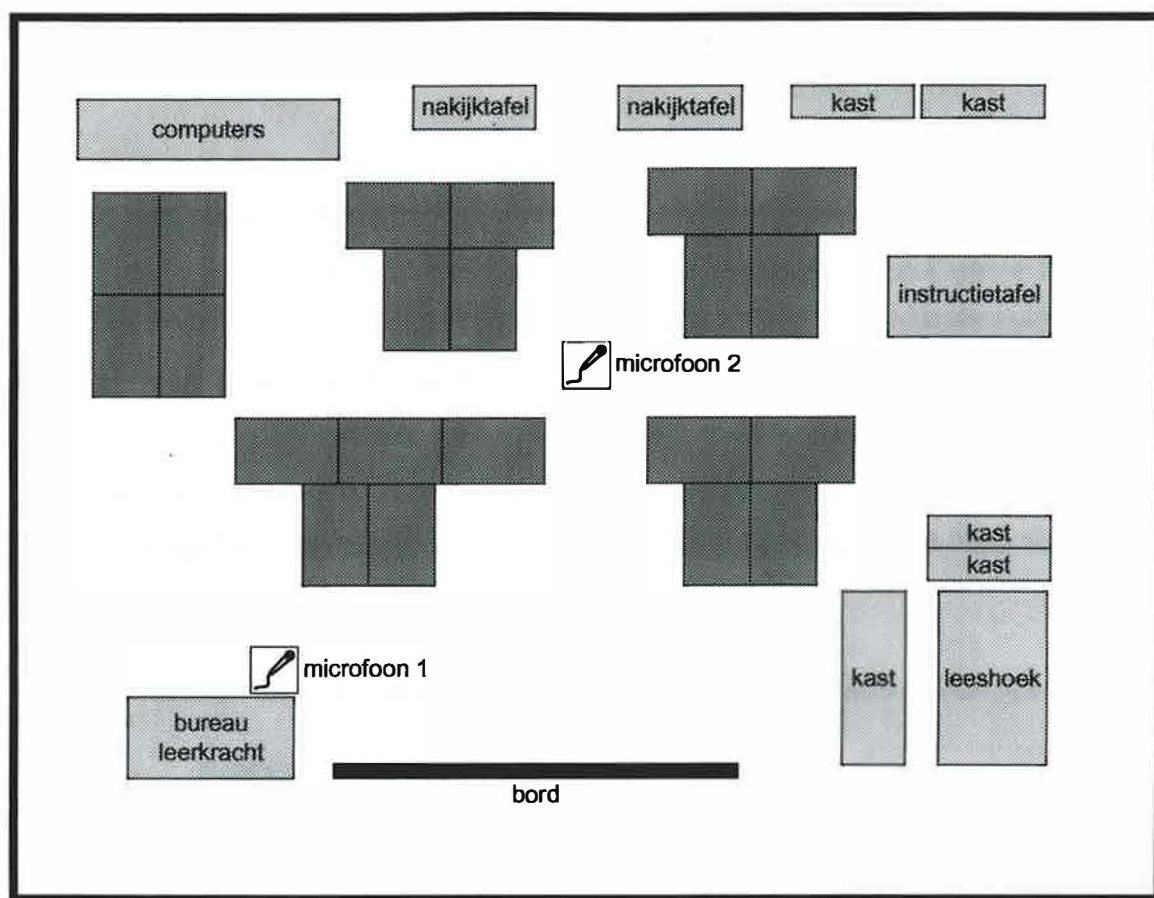
4.1 Opnameapparatuur

Voor het maken van video-opnames heb je diverse opnameapparatuur nodig. Hierbij kun je onder andere denken aan videocamera('s), een camerastatief, bandjes of flashcards en extra microfoons.

4.1.1 Camera('s)

Gebruik bij voorkeur meer dan één camera. Richt een camera op jezelf en een op de leerling(en). Zo kunnen zowel je eigen activiteiten als die van de leerling in beeld worden gebracht. Hierdoor begrijpt de kijker wat zich afspeelt in de lessituatie. Hoe meer interactie tussen jou en de leerlingen hoe meer er behoefte is aan beelden vanuit beide perspectieven. Vaak is overigens niet eens de leerkracht het meest van belang bij het registreren van onderwijssituaties, maar de lerende. Het doel van alle onderwijssituaties is immers dat de leerling leert. Dat leren moet dan ook zo goed mogelijk in beeld.

Mocht je er toch voor kiezen te werken met één camera, dan zou dit een losse camera moeten zijn en geen camera op een statief, omdat je moet kunnen rondlopen met de camera om ook bijvoorbeeld over de schouder van een leerlingen te kunnen filmen. Geef de cameraman gerust de vrijheid om rond te lopen in de onderwijssituatie. Daarbij is het natuurlijk wel van belang dat de leerlingen even wennen aan de aanwezigheid van de rondlopende cameraman.

Figuur 2. Plaatsen in een klaslokaal waar extra microfoons of voice-recorders kunnen liggen.

4.2 Camerastandpunt

Waar de camera zich bevindt tijdens de lesopnames is cruciaal voor de kwaliteit van de opnames, dat wil zeggen de begrijpelijkheid voor de kijker. Zorg dat je essentieel beeldbewijs verzamelt dat illustratief is voor je vakdidactisch handelen: 'Daar waar onder jouw begeleiding vakinhoudelijk geleerd wordt moet de camera aanwezig zijn'. Zorg dat je interactie met de leerling duidelijk in beeld wordt gebracht. Interacties kunnen plaatsvinden tussen leerlingen onderling, tussen leerlingen en docent en tussen leerlingen en leermaterialen.

Een voorbeeld van interactie met leermateriaal is wanneer je een leerling iets ziet aanwijzen in een boek. Hieronder beschrijven we voor vier situaties hoe je die het best in beeld kunt brengen door de opstelling van de camera(bediener). De verschillende situaties zijn geschikt voor verschillende onderdelen van een onderwijsleeractiviteit. Een camerabeweging moet zinvol zijn en een reden hebben.

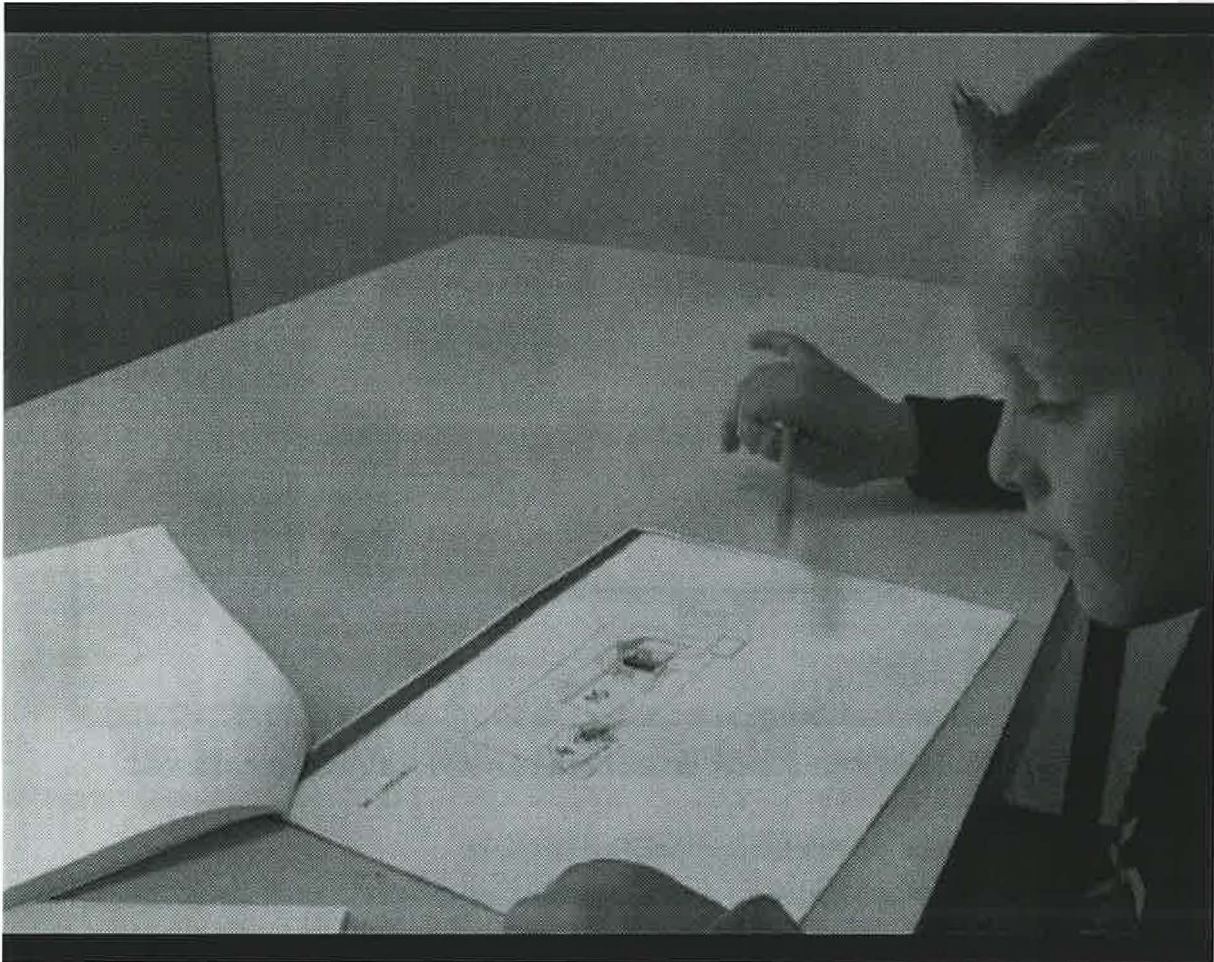
Afbeelding 3. Overzichtssituatie hele (kleine) groep.

4.2.2 Zooms of detailopnames maken

Een gefixeerde camerastand is vaak ongunstig om interactie tussen jou en leerlingen, de leerlingen onderling, en de leerlingen en hun leermateriaal indringend in beeld te krijgen. Laat de cameraman gerust rondlopen met de camera. Wees niet bang voor een af en toe schokkend beeld. Het is veel lastiger om vanuit een vaste camerapositie details in de interactie goed in beeld te krijgen. Als je even beweegt me de camera, schiet het beeld bovendien wild heen en weer.

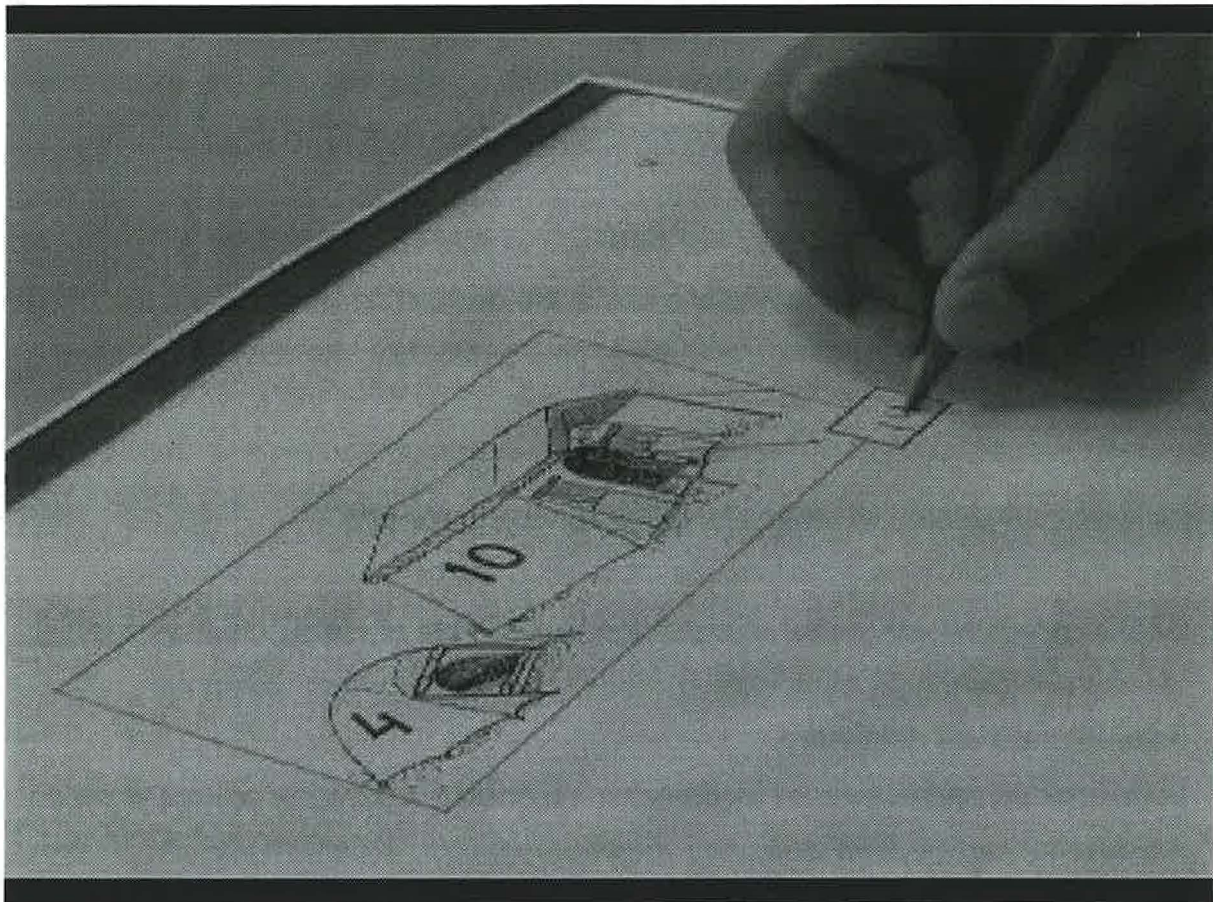
Voor de cameraman geldt: maak close-ups door naar de leerling, het materiaal toe te lopen. Zoom pas op het laatste moment in met de cameralens, als verder naderen hinderlijk wordt voor de leerlingen. Details (opgelezen zinnen, getoonde materialen, gebaren etc.) kunnen zo beter in beeld gebracht worden. Het helpt de kijker om de lessituaties beter te interpreteren. Blinddoek de kijker niet, is ons devies!

dan de situatie in beeld kunnen brengen zoals in afbeelding 6. Bij het filmen over de schouder van leerlingen spreekt het voor zich dat je achter leerlingen gaat staan.

Afbeelding 6. Detailopname door over schouder van leerling te filmen.

Figuur 4 toont een plattegrond van een klaslokaal. Op de plattegrond kun je zien wat een goede plek is om vanaf te filmen als je een bepaald aspect van een lessituatie door middel van een close-up in beeld wilt brengen.

Afbeelding 7. Detailopname bij het maken van opgave.

4.3 'Draaiboek'

Het is van belang dat je minstens beknopt beschrijft wat er te zien en te horen is in je les. In een film wordt dit beschreven in een script of een scenario, zodat de filmploeg weet wat er gaat gebeuren.

Om een goed beoordeelbaar videodossier te krijgen, is het belangrijk dat je jezelf van te voren een beeld vormt over hoe de les waarschijnlijk zal verlopen. Je lesvoorbereiding dient hierbij als het ware als een draaiboek en kan bijvoorbeeld hulp bieden bij het inschatten op welk moment er bijvoorbeeld ingezoomd moet worden of juist een totaalbeeld moet worden aangehouden.

In een filmplan maak je een overzicht van de situaties waarin je wilt filmen. Het is belangrijk dat je vooraf probeert in te schatten 'waar de leeractiviteiten plaatsvinden, omdat de cameraman daar aanwezig moet zijn en je zo uiteindelijk de kwaliteit van je videodossier kunt bevorderen.

Tabel 8: Filmschema les verwerving begrip ‘seizoen’.

Tijd	Lesfasen (Volgens Activerende Directe Instructie model)	Leerproces leerlingen (Wat doen de leerlingen?)	Inhoudelijk leerkracht (Wat doet de leerkracht?)	Organisatie	Materiaal	Wat in beeld?	Wat doet cameraman (camerastandpunt)?
1 min.	1 Inleiding • Terugblik • Oriëntatie en motivatie	De kinderen kijken en zeggen wat Pluimstaart aanheeft.	De leerkracht laat zien dat Pluimstaart een truitje aan heeft en haalt voorkennis op over de herfst naar aanleiding van een eerder gelezen verhaal.	Ik ga met een paar kinderen naar het lokaal waar ik herfstmaterialen heb uitgesteld. Vervolgens laat ik de kinderen zien dat kabouter Flippie een jurkje aan heeft en vertel dat de mama van Rick, Dick en Diewertje dit gemaakt heeft.	- Pluimstaart - Kabouter Flippie	Lokaal Contextinformatie: - Praatplaten - Herfstmaterialen	Loopt rond, geeft overzichtbeeld. Loopt rond, zoomt in voor detailopname.
3 min.	2 Begeleide inoefening	De leerlingen bekijken de verschillende praatplaten en vergelijken het weer en de kleding van mensen in de verschillende seizoenen. Ze geven reacties naar aanleiding van de praatplaten en beantwoorden vragen van de leerkracht.	De leerkracht laat achtereenvolgens praatplaten van de winter, lente en zomer zien en stelt vragen om de seizoenen te vergelijken aan de hand van weer en benodigde kleding.	Ik vertel dat kabouter Flippie bang is dat er nooit meer blaadjes en eikeltjes aan de bomen komen. Vervolgens laat ik achtereenvolgens de praatplaten van de winter, de lente en de zomer zien en laat de leerlingen aan de hand hiervan vergelijkingen tussen de seizoenen maken. Ik laat hen hierbij vooral kijken naar het weer op de praatplaat en de kleding die de mensen dragen.	- Praatplaten seizoenen	Interactie leerkracht en leerlingen tijdens bespreken praatplaat Gedeelte praatplaat dat besproken wordt. Leerling(en) en gedeelte praatplaat waar omschrijving leerling(en) betrekking op heeft	Loopt rond en filmt mee over schouder. Loopt rond en filmt mee over schouder. Loopt rond en filmt mee over schouder.

Belangrijk is wel dat je 'gewoon' les geeft en dat het filmplan niet gaat overheersen! Vanaf het moment dat je de les gaat geven, is het initiatief helemaal aan de cameraman, die zelf ook deskundig is op het terrein van lesgeven (bij voorkeur een medestudent).

Voor de cameraman is het van belang te weten dat je alle deelaspecten van bijvoorbeeld je instructie indringend in beeld krijgt, zoals terugblik, voorkennis ophalen, uitleg, oefenen, start van de zelfstandige verwerking etc. Maak je bij een terugblik een bordinventarisatie, dan moet wat je opschrijft goed leesbaar zijn. Ook moeten de reacties van de leerling die je inventariseert goed verstaanbaar zijn. Als je start met het oefenen van opdrachten, dan moet de inhoud van de opdracht zichtbaar in beeld zijn. Bijvoorbeeld jij leest een oefening voor; de cameraman kijkt over de schouder van de leerling mee en filmt de tekst/ oefening die voor hem/haar op het tafeltje ligt.

4.4 Doornemen filmplan met camerabediener

Filmen met moderne camera's lijkt een gemakkelijke bezigheid, maar het is belangrijk dat je goed bent voorbereid, weet wat hoe de les waarschijnlijk gaat verlopen en wat er allemaal opgenomen moet worden. Het is daarom cruciaal dat je het filmplan doorneemt met de camerabediener en dat hij weet hoe de les zal verlopen en wat daarvan vastgelegd moet worden op de camera. Het maken van goede opnamen is afhankelijk van goede afspraken, samenwerking en de juiste bediening van de apparatuur. De camerabediener moet iemand zijn die thuis is in zowel het onderwijs als in het filmen. Het handigst is het om dit door een medestudent te laten doen, omdat die waarschijnlijk ook kennis heeft over de te verwachten lessituaties. Spreek met de camerabediener op school af hoe je de verschillende lessituaties wilt filmen. Dit doe je aan de hand van het schema met de te filmen lessituaties dat je hebt opgesteld (zie paragraaf 4.4. schema tabel 8).

4.5 Proefopname

Waarschijnlijk zul je een of meer digitale videocamera's (met bandjes, harde schijf of flash geheugen) gaan gebruiken. Zorg dat je vooraf veel oefent met de apparatuur, waardoor je de mogelijkheden en beperkingen ontdekt. Ook kun je door proefopnamen jezelf en leerlingen laten wennen aan het filmen, door dit op een

5 Montageplan

Voordat je videodossier klaar is om bekeken en beoordeeld te worden, moet je verschillende stappen ondernemen. Voordat je begint met monteren, zoek je eerst fragmenten uit die je wilt gaan gebruiken.

5.1 Bekijken en selecteren filmmateriaal

Digitale video wordt meteen door een bewerkingsprogramma herkend en zichtbaar gemaakt. De computer moet hiervoor een Firewire- of USB2-aansluiting hebben. De Firewire poort zorgt voor de zeer snelle overdracht van grote hoeveelheden gegevens, bijvoorbeeld tussen een camera en een computer.

- Als je klaar bent met de opnames dan sluit je de camera aan op je computer via een Firewirekabel of een USB2-kabel.

Afbeelding 8. Firewirepoort.

- Vervolgens zet je het filmmateriaal via speciale software op de harde schijf van je computer. Programma's die je hiervoor kunt gebruiken zijn MovieMaker, Adobe of Pinnacle. MovieMaker heeft als nadeel dat je geen twee beeldlijnen kunt mixen, wat dus niet functioneel is wanneer je twee camera's gebruikt om op te nemen.

Het is verstandig om een handleiding te gebruiken die je stap voor stap door het beeldbewerkingsprogramma leidt (zie bijvoorbeeld Handleiding Video-opnamen bewerken met Windows Moviemaker van de Vakgroep ICT van Hogeschool Edith Stein Hengelo).

- Loop de fasen uit je lesvoorbereiding stap voor stap na. Het kan zijn dat je aan bepaalde onderdelen niet bent toegekomen en dat je nieuwe activiteiten hebt ingelast. Je maakt een overzicht van de situaties die volgens planning plaatsvonden en situaties die zich spontaan voordeden. Juist de onverwachte gebeurtenissen die om jouw handelen vroegen kunnen belangrijk zijn voor het aantonen van je vakdidactische bekwaamheid. Het is belangrijk dat je laat zien hoe jouw lesonderdelen en activiteiten bijdragen aan de voortgang in de verschillende fasen van het leerproces, hoe je leerlingen helpt vorderen op een leerlijn.
- Bekijk de gehele ruwe video en loop na wat de begin- en eindtijd is van de verschillende onderwijssituaties die geschikt zijn om je bekwaamheid aan te tonen. Denk verder aan het volgende: *Bewaar altijd een originele kopie!*

Je kunt een montageschema, zoals afgebeeld in tabel 9, gebruiken om relevante situaties te noteren. Selecteer fragmenten uit de beeldlijn waarmee je een representatief beeld geeft van jouw handelen gedurende de les of lessenreeks.

Lesfasen (Volgens Activerende Directe Instructie model)	Leerproces leerlingen (Wat doen de leerlingen?)	Inhoudelijk leerkracht (Wat doet de leerkracht?)	Organisatie	Materiaal	Situatiebeschrijving (Wat in beeld?)	Tijd
3 Verwerking • Zelfstandige verwerking (regels en afspraken) • Evaluatie • Terugblik- en vooruitblik (Feedback)	De leerlingen luisteren naar de leerkracht die verteld dat er in een ander seizoen wel weer bladeren en vruchten aan de bomen komen.	De leerkracht trekt aan de hand van de volgorde van gebeurtenissen tussen seizoenen de conclusie dat een boom weer bladeren en vruchten krijgt.	Ik sluit de activiteit af door aan de hand van de praatplaat over de zomer te concluderen dat kabouter Flippie niet bang hoeft te zijn dat er geen blaadjes en eikeltjes meer aan de bomen komen.	- Praatplaat zomer	Leerkracht sluit les af en trekt conclusie naar aanleiding van 'probleem' Flippie.	0.04.01-0.04.50

bepaalde kinderen aanwijsbaar het voortouw nemen bij een activiteit als vervolg van het handelen van de leerkracht. Ook als jouw eigen handelen sterk bepalend is voor een lesonderdeel, is het belangrijk dit door middel van close-ups te monteren, zoals bij het gebruik van leermiddelen en het aanwijzen op een plaat of in een boek.

- Kijk naar aanleiding van de keuzes over welke onderdelen van de les in je videodossier komen, welke opnames van gebeurtenissen je moet mengen. Detailopnames en zooms helpen de kijken om de beelden beter te kunnen interpreteren. Zorgen dat je handelen en de gevolgen voor leerlingen maximaal waarneembaar zijn.

Hoewel dit in de filmwereld wel heel gebruikelijk is, is het in de context van didactische bekwaamheid verstandig om de oorspronkelijke tijdlijn niet te doorbreken. Het kan soms wel heel inzichtelijk zijn om een montage te starten met een product in beeld, zoals een opgeloste som, dat het gevolg van jouw handelen weergeeft. Het beeldmateriaal gebruik je dan om het vakdidactische handelen, het proces van het begeleid samen oplossen weer te geven.

- Houd de filmfragmenten zo kort mogelijk, maar wel lang genoeg om de essentie van je handelen en de gevolgen voor de leerling duidelijk te maken aan de kijker.

5.5 Structuren van het (film)materiaal

Als je alle onderdelen voor je videodossier hebt verzameld en geselecteerd, kun je beginnen met het structureren van het (film)materiaal en het mixen en monteren van de beeldlijn. Via montages kun je handelingen achter elkaar in beeld brengen en kun je goed in beeld brengen hoe jouw handelen het leren van de leerlingen beïnvloedt.

Je kunt een eventuele overgang korte tussentitels geven. In bioscoopfilms zie je vaak ook titels of een verantwoording aan het einde van de film.

- Reserveer vast plekken voor titels en andere tussenshots;
- begin het beeldverhaal met een overzichtbeeld van de hele situatie waarin de ruimte en de opstelling waar gefilmd wordt zichtbaar wordt;

overgang. Bijvoorbeeld, je hebt net uitgelegd hoe bepaalde rekenopgaven moeten worden aangepakt. Het volgende shot start met een rekenopgave in beeld waarmee leerlingen individueel (of onder jouw begeleiding) aan de slag gaan. De titel kan dan heel kort zijn: bijvoorbeeld 'individuele verwerking: groepeersommen').

- Zet alle fragmenten en onderdelen achter elkaar en beoordeel de beeldlijn. Als de verhaallijn bevalt kun je eventuele shorts nog inkorten en kun je bijvoorbeeld lelijke camerabewegingen en storende geluiden nog verwijderen.

Bijlage 2

Om te voldoen aan de bekwaamheidseis voor vakdidactisch handelen, moet de (toekomstig) leraar primair onderwijs het volgende doen:

- zich een goed beeld vormen van de mate waarin de kinderen de leerinhoud beheersen en van de manier waarop ze hun werk aanpakken;
- op basis daarvan (speel- en) leeractiviteiten ontwerpen, die voor de kinderen uitvoerbaar zijn en die hen aanzetten tot zelfwerkzaamheid ;
- die activiteiten samen met de kinderen uitvoeren
- die activiteiten en de effecten ervan evalueren en ze zonodig bijstellen, voor de hele groep maar ook voor individuele kinderen;
- leerproblemen en –belemmeringen en signaleren en eventueel samen met collega's, een passend plan van aanpak of benadering opstellen.

Hieronder is een manier om deze vakdidactische bekwaamheden puntsgewijs met bijbehorende indicatoren uit te werken beschreven.

1 De (aanstaande)leerkracht vormt zich een goed beeld van de mate waarin de kinderen de leerinhoud beheersen en de manier waarop ze hun werk aanpakken

1.1 De (aanstaande)leerkracht vormt zich een goed beeld van de mate waarin de kinderen de leerinhoud beheersen.

1.2 De (aanstaande)leerkracht vormt zich een goed beeld van de manier waarop kinderen hun werk aanpakken.

- De (aanstaande)leerkracht slaagt erin om op basis van de dagelijkse taken die leerlingen uitvoeren vast te stellen of ze de leerinhoud beheersen.
- De (aanstaande)leerkracht slaagt erin om (na een korte voorbereidingstijd) van elke leerling in zijn klas te vertellen op welke onderdelen hij sterk en zwak presteert.
- De (aanstaande)leerkracht slaagt erin om gebruik makend van indirect

(bijvoorbeeld 2 of 3 weken) activiteiten te plannen waarin leerlingen de leerweg doormaken van kennismaken met een onderwerp tot de basale beheersing van de inhoud ervan.

- Bij het kiezen van werkvormen slaagt de (aanstaande)leerkracht erin zo'n mix te vinden tussen uitleg en verschillende soorten opdrachten, dat leerlingen zowel luisterend, denkend als toepassend aan bod komen.

2.2 De (aanstaande)leerkracht kan een concrete cursorische of thematische invulling geven van een beoogde leer- en ontwikkelingslijn.

- De (aanstaande)leerkracht slaagt erin thema's voor te bereiden aan de hand waarvan de leerlingen vanuit verschillende invalshoeken leren over een vakgebied.
- De (aanstaande)leerkracht slaagt erin per stukje leerinhoud die opdrachten en leermaterialen te kiezen waardoor leerlingen worden gestimuleerd een stap verder te komen in hun ontwikkeling.
- Bij zijn lesvoorbereiding beschikt de (aanstaande)leerkracht over een rijke voorraad mogelijke leermaterialen en voorbeelden aan de hand waarvan leerlingen kunnen leren.
- Bij de voorbereiding van hulp aan leerlingen zorgt de (aanstaande)leerkracht ervoor dat hij voor zichzelf heeft uitgestippeld welke leerstapjes leerlingen dienen te zetten op weg naar een wenselijk niveau van beheersing van de leerinhoud.
- Tijdens de voorbereiding van op te geven opdrachten heeft de (aanstaande)leerkracht een rijk beeld van de verschillende valkuilen/problemen die leerlingen tegenkomen wanneer ze opdrachten gaan uitvoeren.

2.3 De (aanstaande)leerkracht kan begeleidingsarrangementen met een verschillende sturingsintensiteit (wat betreft zelfstandigheid) voorbereiden aansluitend op leerling-, taak en situatiefactoren.

- De (aanstaande)leerkracht zet bij de voorbereiding van een nieuw leerstofonderdeel voor zichzelf op een rij in welke fasen zijn leerlingen

3.2 De (aanstaande)leerkracht kan een doelgerichte instructie geven die bijdraagt aan de verwerving van inhoud en van een positieve en zelfstandige leerhouding.

- Bij de oriëntatie op een nieuw onderwerp laat de (aanstaande)leerkracht leerlingen verwoorden of tonen wat ze al weten van het onderwerp.
- De (aanstaande) leerkracht betreft leerlingen bij zijn uitleg zo dat aan hun gedrag te zien is (gebarend, opstaan, vinger opstekend) dat ze daadwerkelijk actief meedoen.
- Op verschillende momenten van zijn uitleg zorgt de (aanstaande)leerkracht ervoor dat de hoofdpunten nog eens de revue passeren.
- Tijdens uitleg of leergesprekken slaagt de (aanstaande)leerkracht erin door middel van tussentijdse vragen erachter te komen waar leerlingen problemen hebben.
- De (aanstaande)leerkracht geeft leerlingen tijdens momenten van uitleg zodanige aanwijzingen voor het uitvoeren van taken, dat 80% van hen een vervolgactiviteit zonder zijn hulp kan uitvoeren.
- Zijn uitleg ondersteunt de (aanstaande)leerkracht met praktijkvoorbeelden die leerlingen klaarblijkelijk herkennen uit hun leefwereld.

3.3 De (aanstaande)leerkracht kan mede op basis van gesignaleerde (speel)leeractiviteiten passende begeleiding geven die gericht is op de verwerving van leerinhouden, het gebruik van zelfstandige leergewoonten en een positieve leerhouding.

- Tijdens het begeleiden van een opdracht bouwt de (aanstaande)leerkracht bewust voort op eigen initiatieven van leerlingen, zoals een keuze voor een werkwijze, een zelf bedachte oplossing.
- De (aanstaande)leerkracht laat leerlingen verwoorden hoe ze een opdracht hebben aangepakt of gaan aanpakken (Bijvoorbeeld hoe heb je dat gemaakt? Wat ga je maken met?).
- Bij begeleiding van een opdracht laat de (aanstaande)leerkracht leerlingen

4 De (aanstaande)leerkracht kan de eigen begeleiding en effecten ervan evalueren, zodat een basis wordt verkregen om de begeleiding op individueel en groepsniveau bij te stellen

4.1 Productevaluatie: de (aanstaande)leerkracht kan aan de hand van gestandaardiseerde of methodegebonden toetsen en aan de hand van zelf opgegeven taken een (betrouwbare en valide) inschatting maken van de beheersing van leerinhouden door leerlingen.

- Bij het nakijken van opdrachten of toetsen laat de (aanstaande)leerkracht zich op geen enkele manier beïnvloeden door andere zaken dan de inhoud van het antwoord of de opdracht zelf (andere zaken zoals: zijn stemming, de volgorde van de producten, zijn mening over een leerling).
- Uit reacties van leerlingen blijkt dat de inhoud van zijn toetsen overeenkomt met de inhoud die met hen is afgesproken.
- Bij zijn toetsen blijkt uit reacties van leerlingen achteraf dat vragen beantwoord konden worden met andere kennis dan welke getoetst moest worden.

4.2 Procesevaluatie: de (aanstaande)leerkracht kan gebruikmakend van een (vak)didactisch en pedagogisch kader de onderdelen van zijn onderwijsaanpak evalueren en op basis daarvan zijn aanpak bijstellen.

- Als onderdeel van de evaluatie van zijn lessen gaat de (aanstaande)leerkracht na in hoeverre goede of slechte leerresultaten zijn toe te schrijven aan de wijze waarop de (aanstaande)leerkracht zijn instructie en begeleiding heeft vormgegeven.
- Zeker één keer per kwartaal formuleer de (aanstaande)leerkracht voor zichzelf punten waarop hij zijn lessen wil aanpassen.

Als tijdens een les blijkt dat veel leerlingen moeite hebben met de uitvoering van bepaalde opdrachten, slaagt de (aanstaande)leerkracht erin voor de volgende keer uitleg of begeleiding voor te bereiden waardoor deze problemen worden opgelost.

Bijlage 3

Checklist voorbereiding video-opname

Datum:

Locatie:

Les/onderwerp:

Uitrusting

- ☐ camera('s)
- ☐ accu (volgeladen)
- ☐ videobandje/flashcard
- ☐ eventueel externe microfoon

Checks

- ☐ camerapositie
- ☐ comfortabele plek voor camera-persoon
- ☐ licht
- ☐ geluid
- ☐ rustige ruimte
- ☐ werking apparatuur
- ☐ proefopname
- ☐ filmplan

